

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на **Николай Тодоров Пенев** на тема „Древна Тракия в произведенията на Ксенофонт“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2. 2. История и археология, докторска програма Стара история и тракология - Тракология

от доц. д-р Добриела Котова, ИБЦТ-БАН, член на Научното жури, определено със заповед на ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ № РД-38-460/18.7.2025 г.

Николай Пенев е магистър по история (Античност и Средновековие със специализация по тракология) на Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Има бакалавърска и магистърска степен по икономика, придобити в Санкт-Петербургски Държавен Университет по икономика и финанси. В периода 25.06.2021–30.06.2025 г. е редовен докторант в Катедра по стара история, тракология и средновековна история на Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Представеният дисертационен труд е обемен, добре структуриран и демонстрира задълбочени познания в областта на античната история и изворознанието. Темата „Древна Тракия в произведенията на Ксенофонт“ е актуална и приносна за тракологията, тъй като се нагърбва със задачата да разкрие комплексната картина на сведенията, чрез които Тракия и траките присъстват в цялостното творчество на един от знаковите автори на класическата епоха и ключов извор за познанието на тракийската древност. Н. Пенев аргументира необходимостта от своето изследване чрез ясна извороведска цел: идентифициране, систематизиране и комплексен анализ на всички преки и косвени сведения за Тракия и траките, съдържащи се в *Corpus Xenophonticum*, както и тяхната историографска оценка. Методологически дисертацията стъпва върху интердисциплинарен подход, съчетаващ извороведски, историографски и филологически (на класическата филология) методи. Авторът правилно поставя акцент върху контекстуалното четене на текста и основава изследователската си стратегия върху разбирането, че произведенията на Ксенофонт не могат да бъдат разглеждани изолирано, тъй като между тях съществуват вътрешни връзки и паралели, които предполагат сравнителен анализ. Впечатлява и стремежът към цялостност – разглеждането на сведенията на Ксенофонт за тракийската действителност, на техните извори и рецепция, както и на данните за Ксенофонт и представите му за Древна Тракия

и траките в широк хронологически обхват (от IV в. пр. Хр. до XIV в.) показва много добро познаване на традицията. Структурата на труда е изградена аргументирано. Обособяването на две въвеждащи глави – за живота и дейността на Ксенофонт и за неговото литературно влияние и наследство – е напълно оправдано от целите на изследването. По този начин се осигурява необходимата контекстуална рамка за последващия извороведски и историографски анализ и оценка на Ксенофоновите свидетелства.

Докторантът познава историографската традиция, свързана както с Ксенофонт, така и с проблематиката на Древна Тракия. Тематичното разнообразие на Ксенофоновите произведения, както и разнородността на анализирания данни обуславят интегрирането на историографските прегледи вътре в изложението. Те са както обзорни, така и аналитични и показват уменията на автора да съпоставя различни изследователски гледни точки и да предлага собствена позиция по спорни въпроси. Впечатляващ е обемът на използваната литература — над 200 съвременни изследвания, както и изчерпателен свод от издания на антични текстове в оригинал и превод.

Дисертационният труд на Николай Пенев е двутомен (текст и приложения). Изследователският текст се състои от три ясно структурирани глави, заключение, индекс, списък на използваната антична, средновековна и съвременна литература и онлайн ресурси.

Глава първа – „Ксенофонт. Живот и дейност“ представлява задълбочен очерк, посветен на живота и историческото време на Ксенофонт, изграден върху анализа както на автобиографични сведения, така и на съобщенията на по-късни антични и средновековни автори. Докторантът е наясно със сложната хронология и състоянието на изворите. Особено впечатление прави критичният подход към традиционните хипотези за рождената дата и политическите възгледи на Ксенофонт. Представен е пълен преглед на античните свидетелства за Ксенофонт, включително рядко използвани текстове (напр. Фотий, „Суда“, „Сократови писма“). Н. Пенев показва умение, проследимо и в другите глави, да извлича и обобщава информация от първични и вторични извори, съчетавайки филологически, исторически и културологичен анализ на текстовете. Като принос отбелязвам аргументирането на ранната датировка (ок. 442/441 г. пр. Хр.) за раждането на Ксенофонт въз основа на прецизен текстологичен и исторически анализ. Бих препоръчала по-голяма предпазливост при използването на хипотезата за идентификацията на Исхомах с Ксенофонт в търсенето на косвена информация за

семейството и родствените връзки на Ксенофонт, тъй като липсва пряка изворова подкрепа. Добре е много ясно да се подчертае хипотетичността на изказаните в тази връзка предположения.

Глава втора – „Литературно наследство и влияние“ предлага систематичен и изчерпателен преглед на *Corpus Xenophonticum*, разгледан както през призмата на жанровото разнообразие – исторически, философски и дидактически съчинения, така и като ръкописна традиция, критични издания и преводи, обобщени с впечатляваща осведоменост. Н. Пенев представя Ксенофонт едновременно като писател, историк, свидетел и участник в описваните събития, философ с пристрастия към политическата философия и моралист, като аргументира необходимостта при интерпретацията на неговото творчество той да бъде разглеждан като комплексен автор. Особено ценни са наблюденията върху рецепцията на Ксенофонт в античната и византийската традиция, както и върху начина, по който неговите исторически съчинения – описващи похода на Кир Млади срещу Великия цар, завръщането на наемниците под негово командване от Централна Персия до родните им земи и похода на Агезилай в Азия – заедно с изразените в тях собствени възгледи за характера и слабостите на персийската власт повлияват на формирането на историческата оценка за Персийската държава и нейния разпад.

В тази глава има някои неточности при цитирането на пасажии от антични текстове.

Глава трета – „Древна Тракия и траките в *Corpus Xenophonticum*“ е централната част на изследването и носи основния научен принос. Дисертантът идентифицира, систематизира и коментира 152 пасажа, свързани с Древна Тракия (европейска и малоазийска) и сродни с траките общности в Мала Азия. Голямото тематично разнообразие на съдържащата се в тях информация предопределя извороведския характер и историографската насоченост на изложението. Сведенията са групирани в четири тематични кръга, най-общо обхващащи: свидетелства за социални роли и явления и конкретни исторически личности – гърци и траки, част от тракйската, елинската и международната политическа, икономическа и обществена сцена; текстове, свързани с Малоазийска Тракия; текстове, съдържащи ключова информация за социокултурната картина в Тракия в края на пети и началото на четвърти век – селища, стопанство, религия, пир; географски реалии.

Оценявам като приносно включването в научната дискусия и задълбочения анализ на малко коментирани сведения у Ксенофонт – например онези, които конкретизират представите ни за тракийското наемничество като съществен елемент от това емблематично социално явление в античния свят, както и тези, които допринасят за по-пълното осветляване на личността на тракиеца Созий, на неговия социален, правен и икономически статус и на дейността му в гръцкия полис. Важно постижение е и обобщаването на текстовете, в които се открояват наблюденията и представите на Ксенофонт относно общественно-политическата уредба на траките, особеностите на царската власт в Тракия и нейните граници. Приносно е и изведеното внимание към социалните и културните аспекти, отразени в описанията на тракийските владетели, пиршествата, даровете и ловните практики.

Бих препоръчала при интерпретацията на лова на опасни животни като „почетен“ или „царски“ (стр. 146) изводите да бъдат изказани по-хипотетично, тъй като в привлечените в подкрепа пасажи от „Киропедия“ (Суг. 1.4.7; 1.6.28) липсват преки сведения за такова твърдение. На стр. 157-158 изписването на името на Менестей, сина на Ификрат, трябва да бъде коригирано. Би било уместно при обсъждането на сведението на Ксенофонт за завръщането на Агезилай от Мала Азия в Европа и преминаването му в рамките на един месец през същите тракийски племена, през които по-рано и Ксеркс преминал за една година, да се вземе предвид и свидетелството на Плутарх (Ages. 16.1–2). Според него тези племена, наречени от Плутарх трали, на които и Ксеркс бил дал дарове, поискали от Агезилай да им заплати с пари и жени, за да му позволят да премине през земите им.

Особено ценно постижение е изработването на двата каталога, представени в **Приложение I** и **Приложение II**. Първият обединява на едно място 94 текста със сведения за живота и дейността на Ксенофонт, използвани и коментирани в първите две глави на дисертацията. Вторият каталог систематизира всички 152 сведения на Ксенофонт за Древна Тракия и траките, идентифицирани от Н. Пенев. Каталогите са двуезични (старогръцки текст и превод), снабдени са с критичен апарат и хипервръзки към електронната база Perseus, което ги утвърждава като надежден справочен инструмент за бъдещи изследвания. С оглед на улесняване на комуникацията между първата и втората част на изследването би било полезно по-ясно маркиране на взаимовръзките между отделните извори във втория том и техните коментари и историографски оценки в първия.

Въпреки че Н. Пенев не е класически филолог, неговото прецизно отношение към използването на античните текстове като исторически източници и към верификацията на гръцките текстове и техните преводи е впечатляващо. Корекциите, които могат да се препоръчат, са минимални и в голяма част засягат точното цитиране на отделните пасажки.

Дисертационният труд на Николай Пенев „Древна Тракия в произведенията на Ксенофонт“ е оригинално изследване, в което не откривам следи от плагиатство. Трудът съчетава филологическа точност, извороведска систематичност и задълбочен исторически анализ. Авторът показва умение да интерпретира античните текстове, да открива интертекстуални връзки, да проследява историографски паралели между Ксенофонт и други антични автори и да формулира изводи – качества, които убедително свидетелстват за способността му да извършва самостоятелна научна работа.

Н. Пенев има 3 публикации, свързани с темата на дисертацията. Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертационния труд и неговите научни приноси.

На базата на изложеното давам положителна оценка на дисертационния труд и подчертавайки безспорния му приносен характер, препоръчвам на научното жури да присъди на Николай Пенев образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.2. История и археология (Стара история и тракология).

21.10.2025 г.

доц. д-р Добриела Котова